

9

MIŠOLOVKA – STRAHOVI UŽASNUTOGA MI I SMJELOGA MI

Reklo bi se, svijesti i nije odveć teško napustiti jedan svijet u kome joj je loše. Valjda joj nije teško i prijeći u drugi i drukčiji svijet. Zar ne idu skupa smjelost potrebna za izlazak iz jednoga svijeta i stjecanje sposobnosti stvaranja novoga svijeta svijesti?

A smjelo se Mi doista nastoji otrgnuti iz obuhvata složaja u kojemu odjekuje »užas!«. Uspjeh takva nastojanja, opet bi se reklo, ovisi samo o odlučnosti smjele svijesti i postojanosti njezina samorefleksijom zadobivena osvjeđenja.

Je li baš tako?

Tko makar nešto zna o neprilikama onoga vrhovnika/izgnanika, skloniji je čini se niječnu nego potvrdnu odgovoru. Tko sluša samo riječi smjeloga samouvjerenoga Mi, taj već smjera traženju dokazâ potvrdnu odgovoru; i već ih ima ako se uopće ne pita o međuovisnostima činitelja-supripadaka situacije u kojoj su i dvije svijesti.

Prethodno se pitanje i dva među mogućim odgovorima mogu osvijetliti na crti različitih poticaja. Oni prispijevaju s

raznih strana. Dobar poticaj vidim na stranicama pronicljivih Laingovih eseja *Jastvo i drugi*:

Svijestima je položaj postao neodrživ. Neodrživ je užasnutome Mi i neodrživ je (bio?) smjelome Mi. Slijedom Laingovih riječi (izvan bilo kakva neuka vlastitog izleta u skrovljiva mjesta *psyche*) pod »neodrživim« razumijem: čovjeku/svijesti je nemoguće otići i nemoguće je tome čovjeku/svijesti ostati.

Svijest je u mišolovci.

U otuđenoj svojoj poziciji, tvrdi Laing, čovjek (nama: svijest) to ne uviđa. Zato mu je i nemoguće izvući se. Uvidi li svijest da je u mišolovci, možda će se pokušati izvući. Međutim, pred njezinu se namjeru odmah isprječuje teško otklonjiva prepreka. Mišolovka je toj svijesti *cijeli svijet*, a »izvući se iz nje isto je što i zakoračiti« preko ruba svijeta (1989 : 34, 35).

Užasnuto Mi je u mišolovci.

Ako u njoj ostane, izlaže se pogibelji nekontrolirana izboja i širenja »svega toga«. Pokuša li se izvući, trebat će mu iznimna smjelost: mora koraknuti preko ruba svijeta u kojemu je, koji je u njemu, koji jest ta svijest. U prikazu podrijetla skandala/užasa ove svijesti pokazano je zašto ona ulazi život suočavajući se s izbojem »svega toga.«

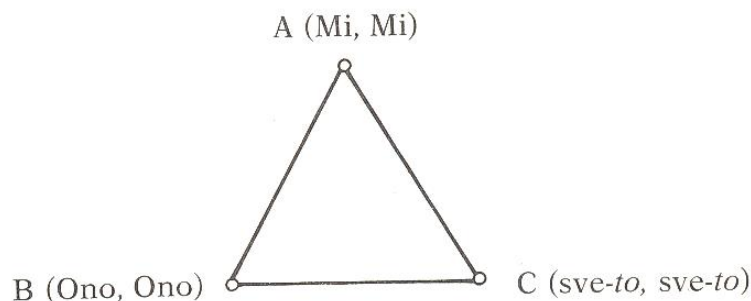
A smjelo Mi?

Je li ta svijest napokon izvan mišolovke svijeta-kao-da?

Ona se sjeća vlastita kretanja. Sjeća se svoje doskorašnje prijetvornosti. Zna i za svoju dosadašnju obuzetost onim htijenjem da izgleda boljom, što boljom. Svijest se pripremila za izboj »svega toga.« Na svemu što onoj drugoj svijesti pogibeljno provaljuje, smjelo Mi vidi otprije poznato, iskušeno. Nisu joj načini i likovi »svega toga« očitovanje prisutnosti nekako i odnekud pokrenuta nepoznata *Onoga*. Značajno je njezino postignuće. Osvijestila je sebi: uznapredovalo i užasnutome Mi nekontrolirano pogibeljno izbijanje »svega toga« nije u opreci s naravi pretpostavljena središta, izvora i podrijetla sigurnosti logocentrički odnjevovanoj svijesti. Tvrdnjom »bilo je toga i ranije« smjela svijest – glede logocentričke konstrukcije – upravo kaže: jedno te isto, pak ne neko drugo i nepoznato-neočekivano središte oprisutnjeno je u »svemu tome« i pravo je *pokretalo* nje-

gova nekontrolirana bujanja. Što se sada užasutoj svijesti pokazuje kao nepoznato, jest središte u koje se dugo pouzdavala. Što je užasnutome Mi skandalozno, smjelome je Mi dosljedna provedba *načela* konstrukcije iz koje on sada izlazi, iz koje nastoji izaći.

Opisi procesa života užasnutoga Mi i nekoliko napomena o smjelome Mi upućuju na postojanje polja velikih napetosti. U to je polje upisan semantički trokut. Njegovi vrhovi su dvije lične zamjenice i jedna pokazna zamjenica.

Otprije je poznato, A je udvojeno Mi: Mi smjele svijesti i Mi užasute svijesti.

Iz A se vidi udvojeno B: *Ono* kakvim ga vidi Mi užasute svijesti i *Ono* u vidnom polju Mi smjele svijesti.

Udvojeno je i C. Gledano iz A jedno Mi pokazuje skandalozno *sve-to*, a drugo Mi pokazuje: *sve-to* jest oprisutnjeno središte u koje se (do prekida) pouzdavala užasuta svijest.

Dalje se i na temelju udvajanja u vrhovima semantičkog trokuta može ustvrditi: postoje dvojstva u svezama udvojene semantičke ravni, vjerojatno postoje i prijepori na brojnim točkama cijele površine polja napetosti. Ako su dvije svijesti subjekti nazočni u prekidu igre i priče, udvojena semantička ravan je mjesto očitovanja njihova subjektiviteta, međusobna potvrđivanja i nijekanja, oslobađanja i sputavanja, zadržavanja i otpuštanja... No vrijeme je i za napomenu. Na primjeru one vrhovničke grupe primijećeno je da se njezino Mi subjektivizira tijekom nastajanja ideosfere ili samostalna govora ideologije. U izrazu Mi-gru-

pa, od »grupe« se odjeljuje Mi. Odijeljeno Mi postoji kao jezik, govor, Riječ. U momentu prijelaza na prikazivanje nekih sveza čimbenika polja napetosti, poglavito dviju svijesti, postupno će se očitovati i odjeljivanje/subjektiviziranje onoga Mi užasnute i smjele svijesti. Na vrhovima trokuta to je odvajanje prikazano već dovršenim.

Na užasnutoj svijesti smjelo Mi vidi svoju *bilost*. Što je činila na sebi (samorefleksija!), to očekuje od svijesti kojoj se obraća. Ali zašto smjelo Mi nagovara užasnutu svijest? U njegovu vidnom polju (ili: u vidnom polju *Mi* smjele svijesti) i u njegovu nagovoru nešto se predmnijeva. Pretpostavlja se: užasnuto Mi je *sada* u istoj situaciji u kakvoj je smjelo Mi *bilo prije* pokrenute samorefleksije i iz nje izvedena pravorijeka sebi, užasnutoj svijesti i zajedničkoj povijesti (drami) čija historija počinje tvrdnjom »bilo je, bilo ...« Od užasnutoga Mi se očekuje da u *pretpostavljeno* istim okolnostima izvede iste akte osvještenja. Smjela svijest iščekuje pokretanje samorefleksije užasnute svijesti kao da su obostrana iščekivanja utemeljena na istim *očekivanjima*; kao da se njihova nedvojbeno različita (oprečna) *sjećanja* temelje na istim *zaboravljanjima*.

Čini se, nekoliko je predrasuda smjeloga Mi:

Užasnuta svijest još prebiva u svijetu-kao-da. Što ona čuje u riječima smjele svijesti? Je li ona uopće (samo)osposobljena za to da nagovor smjeloga Mi čuje kao nagovor za samooslobađanje, pak ne kao poziv koji je još više ugrožava?

Smjelo Mi treba osvijestiti *kako* svijest shvaća njegov poziv da se samo-osvijesti i otrgne iz obuhvata svijeta-kao-da. Ne vidi se zna li smjelo Mi nešto o tome *kako* se iz *svijeta* užasnute svijesti (oni viđenjem kao) opaža svijet kakav nastoji stvoriti smjela svijest. Također je vrijedno pitanja, kako se iz doživljaja prošlosti (koji ostaje u granicama svijeta-kao-da) razumije druga svijest. A kad bi smjelo Mi osvijestilo posredničku ulogu doživljaja vlastite prošlosti u otvaranju vidokruga prema užasnutoj svijesti, svjesno bi povelu računa još i o tome da je u vidno polje užasnutoga Mi ušlo posredstvom doživljaja vlastite povijesti sada užasnute svijesti.

Sjećanje/zaboravljanje. Očekivanje/iščekivanje. Gledanje/viđenje/uviđanje. Sve je to pod snažnim uplivom nama (čini se i svijestima) teško osvjestiva tijekom one zajedničke drame.

Međutim, možda se ovdje i previše traži od smjeloga Mi; vjerojatno se previše traži od jedne svijesti koja se izvlači iz svijeta--kao-da prije nego što se domogla druge obale na kojoj može spokojno odahnuti.

Možda je najbolje pojednostavniti situaciju. Recimo ovako: smjelo Mi je naprosto koristoljubivo !

Na pitanje zašto mu je stalo do preobrazbe svijesti kojoj se obraća, sada bi se odgovorilo: bez samopreobrazbe užasnite svijesti ne može se odoljeti »svemu tome«. Smjelo Mi zna, užasnuta svijest ima udjela u proizvođenju »svoga toga« – nepodnošljivoga, skandaloznoga, užasavajućega. . . ; ta se svijest svojim životno važnim ulogom opire rastavljanju *lica* i *nelica*: ona otklanja i pomisao da je na »svemu tome« još i sada prisutnjivanje *poznata* središta; sada joj je vinovnik nekontrolirana širenja »svoga toga« odnekud prispjelo *nepoznato* središte. Poznato i nepoznato: nešto oposebljeno i neoposebljeno, određeno i neodređeno, na neki način *oličeno* i *neoličeno*, *ne-lice*. *Ono* (ne-lice) prodire sada u krug poznatoga, podnošljiva i svijesti kako-tako podobnoga za dijalog.

Iz stajališta smjeloga Mi presudnim se čini baš rastavljanje, odjeljivanje *lica* i *nelica* u *Onome* užasnite svijesti. To je uvjet da se *Ono* oslobodi *nelica*. Da se tako prometne u nešto posve prozirno oličeno i očitovano na »svemu tome« bez ikakva tajnovita temelja i uvučenosti užasnite svijesti (*lica* i *nelica*) u njega. Tako bi smjelo Mi i svijest koja bi preboljela užas, koja bi se deskandalizirala, neskriveno mogle ući u *zajednički* odnos spram »svemu tome«. Dakako, ni jedna od ovih dviju svijesti ne bi živjela u dvoj-bama da li je »svoga toga« bilo i ranije, da li je pojava ma kako neobuzdana izboja »svoga toga« imanentna konstrukciji u koju su (bile) uvučene.

Smjelo je Mi obuzeto nadom u takvo rješenje aktualnih neprilika.

Njegovu nadu prožimlju bojazni i strahovi.

Unatoč uznapredovalu samoosvještenju, smjelome Mi vjerojatno i dalje ostaje nepoznatim »dio« sadržaja koji uža-

sava drugu svijest. Njegovu nadu (u naznačen rasplet) prožimlje i božan: nešto je od objekta nade još tajnovito, prekrito, neodređeno. Makar i djelomična bezobjektnost božani (usp. P. Haerlin, 1973, 1 : 94, 95) i nešto već nekako poznato što izaziva strah – obuzima smjelo Mi.

Smjelo Mi *strahuje* za užasnutu svijest i *strahuje za sebe*. U dvostruku *strahu za*, smjelo Mi izgleda smjera povezanu, združenu MI. Ali vlastita prošlost, nazočna u užasnutome Mi i u doživljaju te svijesti, najveća je *prepreka* takvu smjeranju. Teško je premostiva ovisnost smjele svijesti o užasnutoj svijesti. Ovdje se ovisnost očituje preko načina *straha za što* čim se smjelo Mi suoči sa svojom *bilošću*: čim se suoči sa svojom tadašnjošću na sadašnjosti užasnute svijesti; svijesti koja je *sada i tu*. *Ona je prilika i prepreka zbilji slobode* smjeloga Mi. Prilika i neprilika u pogledu koje – radi sebe! – smjelo Mi živi s božani i sa strahom.

Pretpostavi li se postojanje samo dviju svijesti, što će užasnuto Mi odgovoriti na pitanje tko je kriv za pokretanje *Onoga*?

Da je užasnuta svijest sama, avioni *kao da* i dalje ne bi padali, vlakovi *kao da* se i dalje ne bi sudarali. . . makar padali i sudarali se iz trena u tren pred licem ove svijesti. Ako postoje samo dvije svijesti, onda je u polju užasnute svijesti samo jedan krivac, sukrivac: smjelo Mi. Što je naime smjelome Mi već poznato i uglavnom oličeno »sve to«, užasnutoj je svijesti još zapravo *Ono* na kome se ne može odijeliti lice od nelica. Tko kaže »padaju avioni« taj (poput smjeloga Mi) napada njezino *kao da* avioni padaju. Ako užasnuta svijest bez ikakvih ograda prihvati »avioni padaju«, ako prizna »toga je i ranije bilo« – ona gubi svoje dvojbeno jastvo. Reklo bi se, užasnuto Mi gubi »kesu« i »okrnjuje život.« (usp. Lacan, 1986 : 227). Izgubi li ono od čega živi (a živi od pretvaranja i htijenja da izgleda boljom. . .), ta svijest okrnjuje život na kakav je svikla, za kakav je podešena i samopriređena. A samopriređena je za život *i* ne živōt. Njoj je nedvojbeno: svijest koju smo nazvali smjelom nagovara ju na najveći mogući gubitak. Ako je nepoznato središte glavni uzročnik nekontrolirana širenja »svega toga«, onda je smjela svijest – ovoj užasnutoj – podstrekač i glavni sukrivac velike krivnje u koju je nepitana zapala.

Veliki je ulog jedne i druge svijesti. Jedna se, izgleda, ne može zbiljski osloboditi dok druga prebiva u svijetu-kao-da. Nagovor na slobodu potonja doživljuje kao ugrožavanje makar i ograničena zadovoljenja u kojemu je ona odnjegovana.

Razložan je strah obje svijesti. Njihov *strah pred čim i strah za nešto*, a u tome i *strah jedne od druge*.

Smjelo Mi je zaokupljeno interesom za samooslobađanje užasnite svijesti. Njegova zaokupljenost smjera prisposobljenju užasnite svijesti sebi ili načinu vlastita samorefleksijom stečena jastva. Što smjela svijest misli o sebi, o »svemu tome«, također i o Onome, to isto iščekuje da užasnutu svijest misli o sebi i o ostalim činiteljima stvorena polja napetosti u prekidu igre i priče. Smjelo se Mi ne može drukčije osloboditi bojazni, straha *za sebe*, straha *za užasnutu svijest i straha pred* još-posve-neoličenim »svim tim«, u kome udjelom užasnutoga Mi na odlučan način sudjeluje Ono (ne-lice). Međutim, užasnutu svijest živi u strahu *za sebe*, za svoje (i ne znajući ga *takvim*) cjelokupno životno i spoznajno *kao da*.

Svijesti se trse oko vlastita jastva. Jedna u drugoj *ne vide* drugo sebe kakvo je ono *sada*, nego povrh svega vide prepreku uspostavi vlastita načina jastva. Smjela svijest (radi uspostave zajedničkoga MI) traži promjenu načina (dvojbena) jastva užasnite svijesti. Ali i užasnutu svijest nastoji zadržati svoje životno važno *kao da* (ne znajući razliku između *kao i da*, ni ulogu sveprisutnog »i« u održavanju njezina svijeta-kao-da). S obzirom na veličinu uloga te svijesti – nagovor smjeloga Mi ostaje bez željena odgovora. Štoviše: primjereno naravi svijeta u kojemu pribiva, nagovor na slobodu svijest doživljuje kao ozbiljnu životnu opasnost.